

SKANSKA

Svartskifer og Alunskifer

Massehåndtering og miljøovervåking

Andreas Olaus Harstad

Sjefrådgiver Bærekraft og Miljø, FO Anlegg

Agenda

Massehåndtering

- Hva er svartskifer
- Hva er Alunskifer
- Potensial for sur avrenning
- Naturlig radioaktive materialer
- Ulike miljømyndigheter
- Uttaksstrategi
- Deponering og logistikk

Miljøovervåking

- Naturlig bakgrunn
- Tiltaksplaner
- Vanntransport
- Mellomlagring og Støvflukt
- Oppfølging under og etter uttak
- Utlekking av Uran

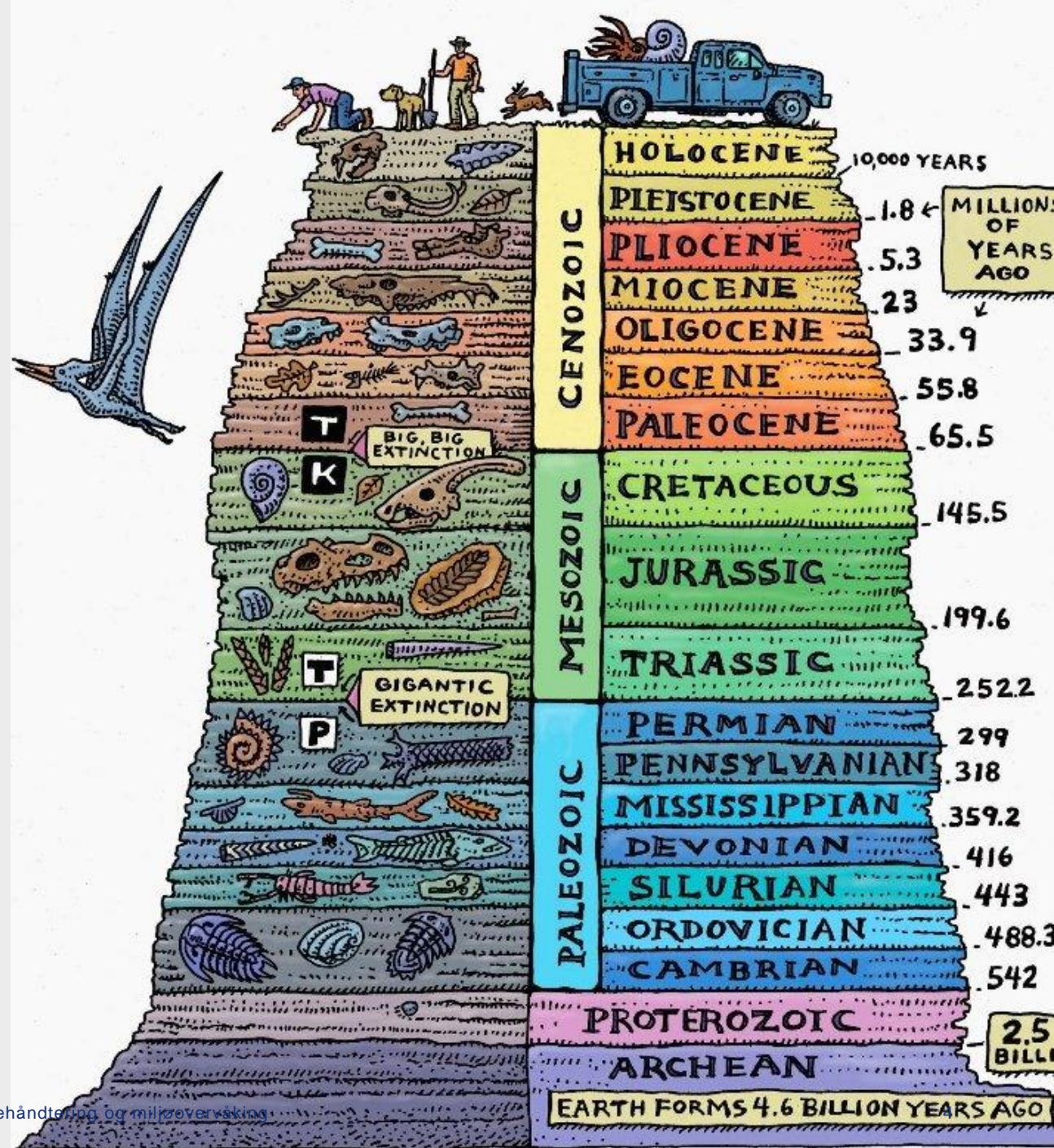

Massehåndtering

Nyttig bakgrunn

- Svartskifer = svart skifer
- Svartskifer er en sedimentær bergart (avsatt i vann)
- Opptrer i Oslofeltets kambrosilur lagrekke*
- Alunskifer = svartskifer, MEN: svartskifer ≠ Alunskifer!
- Svartskifer ≠ kvalitetsstein
- Svartskifer **kan** gi alvorlige miljøproblemer
- Svartskifer **kan** gi betydelige geotekniske problemer
- Svartskifer **kan** være deponipliktig
- Svartskifer **kan** være velldig dyrt for prosjektet
- Svartskifer **krever** spesialkompetanse i prosjekt

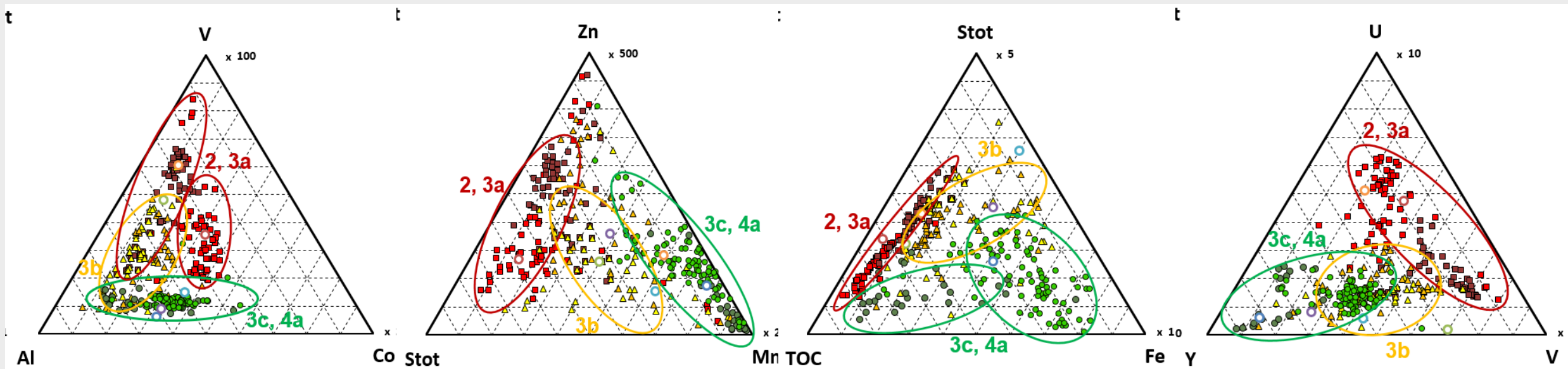
Svartskifer-typer og Stratigrafi

- Svartskifer finnes i flere ulike stratigrafiske nivå
- GENERELT: de mest miljøutfordrende svartskifrene finnes i bunnen av stratigrafien
- MEN: det finnes (lokale) unntak høyere i stratigrafien
- Alunskiferformasjonen er uten* unntak en utfordring når denne påtreffes i store prosjekt
- Svartskiferholdige morenemasse vil også kunne representere en miljøutfordring
- Veileder Mdir: **M-2105** (erst. M-310 og M-385)

Etasje	Oslo-Asker Formasjon	Oslo-Asker Ledd	Hadeland Formasjon	Hamar Formasjon	NGU inndeling på kart	Mektighet (m)	Alder
4d					Oslo		Sen Ordovicisk
4ca	Venstøp		Lunner*		Oslo	Oslo 7-10m Lunner fm <185m	
4bδ	Solvang				Oslo	12-20	Midt Ordovicisk
4by	Nakkholmen				Oslo	13-20	
4bβ	Frognerkilen				Oslo	10-20	
4ba	Arnestad		Arnestad/Furuberget	Arnestad/Furuberget	Oslo	22-40	
4aβ	Vollen			Vollen/Hovinsholm	Oslo	> 45	
4aα	Elnes	Håkavik Engervik Sjøstrand Helskjer	Elnes	Elnes/Bjørge	Oslo	60-80	
3cy	Huk	Svartodden	Huk3	Svartodden Herran/Stein	Røyken	2-5 m	Tidlig Ordovicisk
3cβ		Lysaker	Huk2		Røyken	2-5 m	
3cα		Hukodden	Huk1		Røyken	2-5 m	
3bβ	Tøyen	Galgeberg	Galgeberg	Galgeberg	Røyken	5-10 m	
3ba		Hagaberg	Hagaberg	Hagaberg	Røyken	3-8 m	
3ay	Bjørkåsholmen		Bjørkåsholmen	Bjørkåsholmen	Røyken	1-2 m	
3aα, 3aβ	Alunskifer-3		Alunskifer-3	Alunskifer-3	Røyken	~80 m men stor variasjon	
2a-2e	Alunskifer-2		Alunskifer-2	Alunskifer-2	Røyken		Sen kambrium
1	Alunskifer-1		Alunskifer-1	Alunskifer-1	Røyken		Midt kambrium
				Biri Brøttum	Biri Brøttum	1500 m	Eo-kambrium

Geokjemisk DNA – skifrenes fingeravtrykk

- Geokjemisk referansedatsett i M-2105 har prøver som er stratigrafisk bestemt ved hjelp av fossiler
- Datasettet kan benyttes som «mal» for vurdering av geokjemisk fingeravtrykk i nye prøver
- Resultatet er at vi kan «bestemme» hvilken stratigrafi nye prøver representerer
- Et nyttig verktøy i en ofte kompleks geologisk lagrekke

Utbredelse av Alunskifer

- Alunskifer opptrer i hele Oslofeltet
- Ofte i randsonen mot Vest og i Nord
- Oslo sentrum er «hot-spot»
- Andre svartskifer alltid i «nærheten»
- Kan også finnes i skyvedekker i midt-Norge og nord langs kysten (ofte veldig omdannet)
- Sverige har til dels stor utbredelse, spesielt ille i Skåne
- Også enkelte baltiske stater har Alunskifer

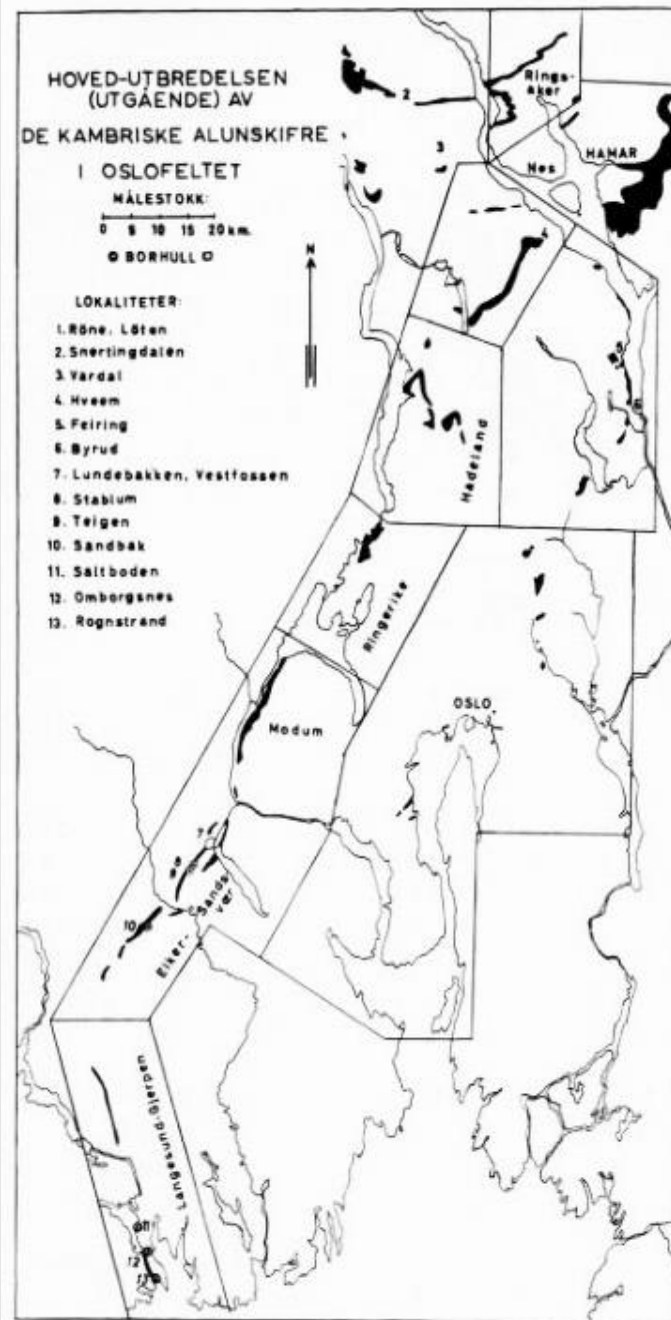
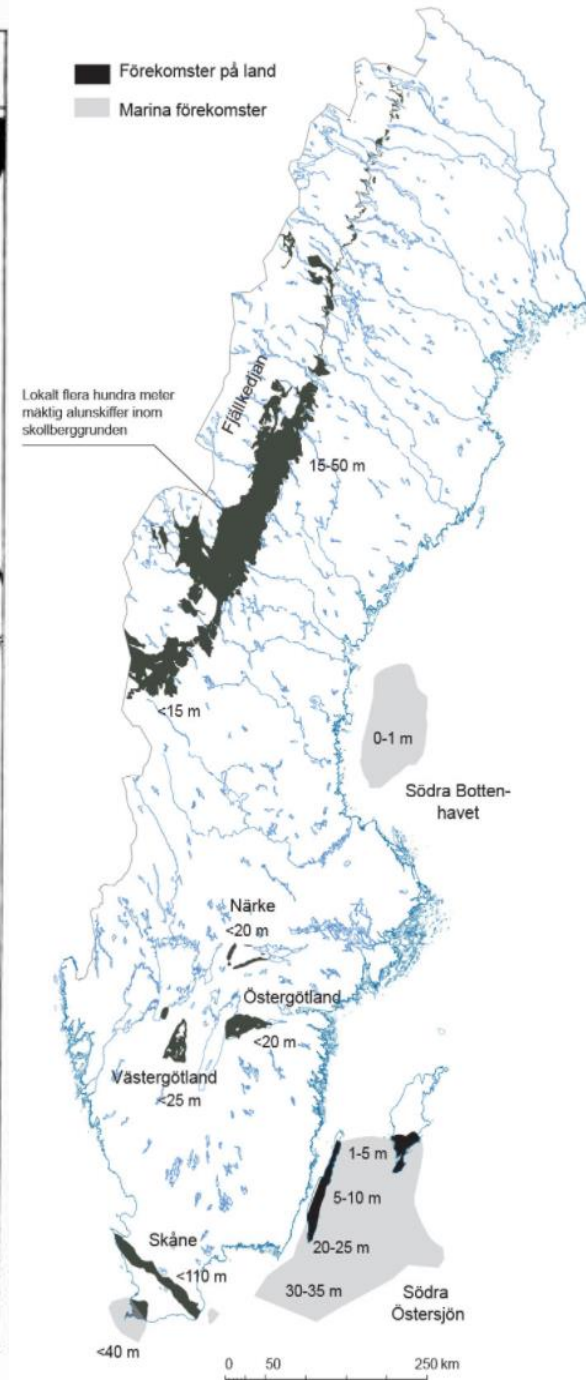

Fig. 1. Kambrisk alunskifer i Oslofeltet og tilgrensende områder.

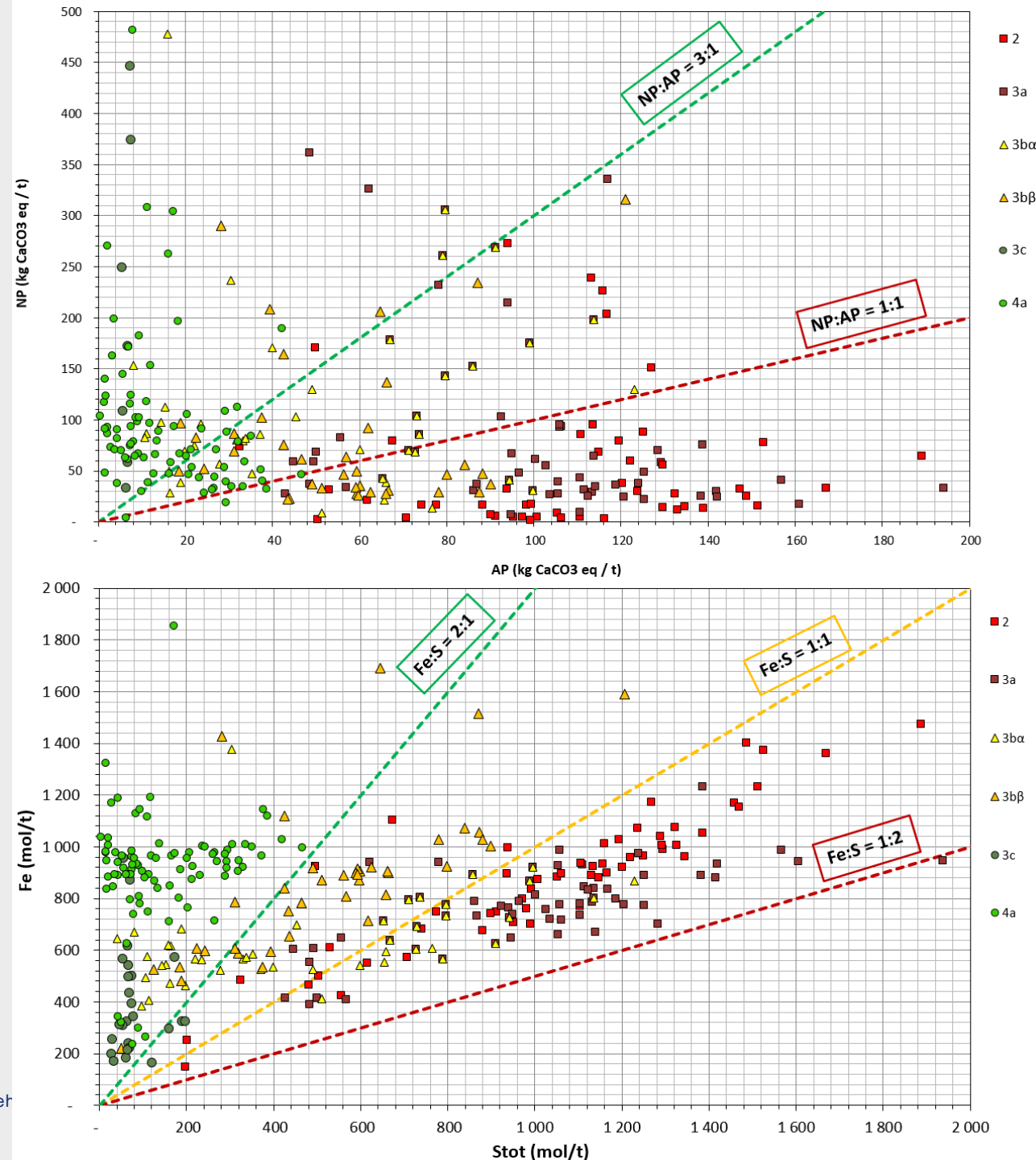

Upprättad av SGU. Förekomst av alunskiffer i Sverige

Potensial for sur avrenning: AP vs NP

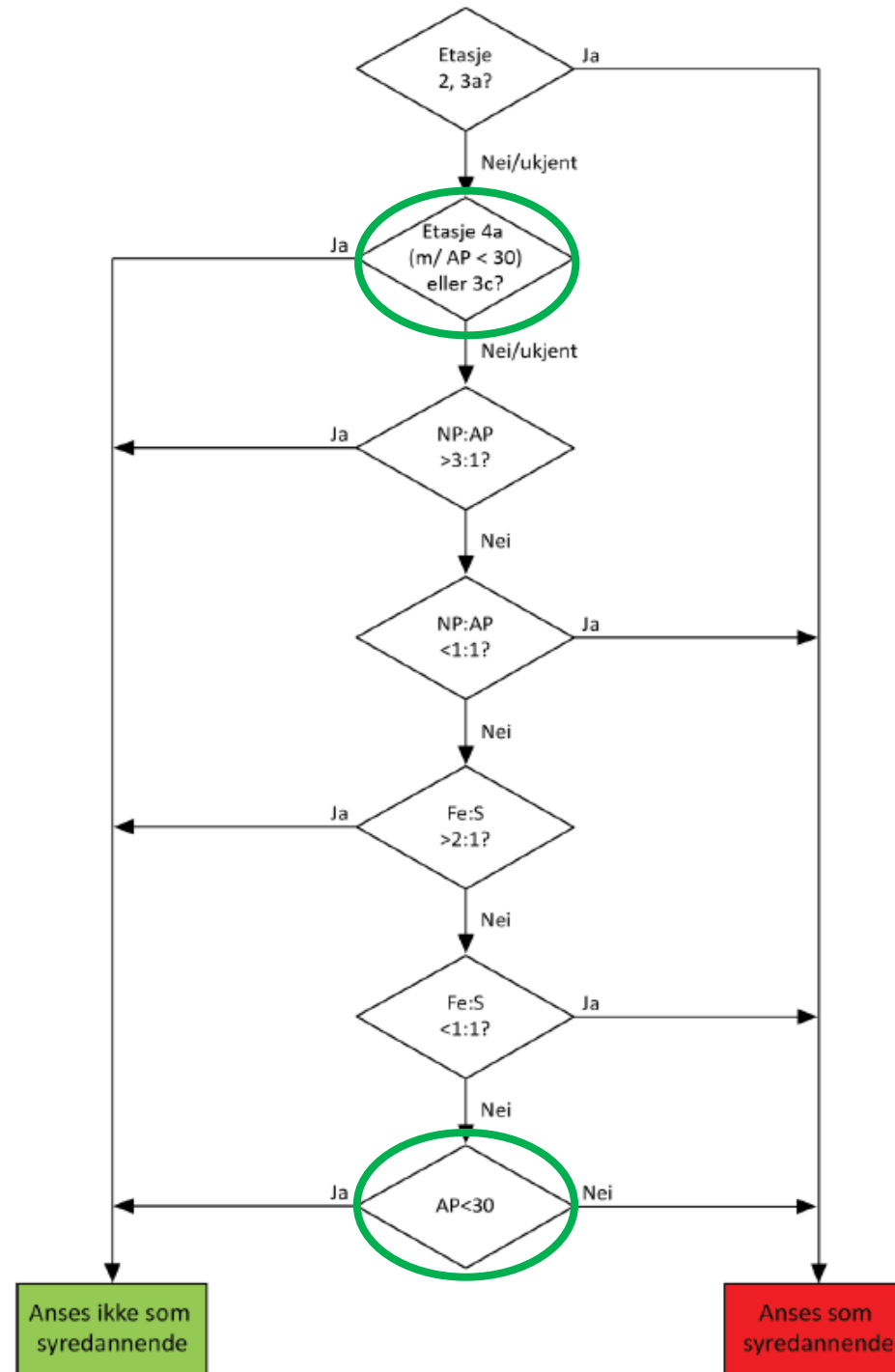
- Forholdet mellom en svartskifers potensial for å generere sur avrenning (AP) og svartskiferens potensial for å nøytralisere sur avrenning (NP) er et forhold som avgjør deponibehov
- I tillegg er svartskifrene til dels svært rike i en rekke tungmetaller, inkludert Uran (U) – noe som også påvirker deponikrav

Ny arbeidsflyt i M-2105

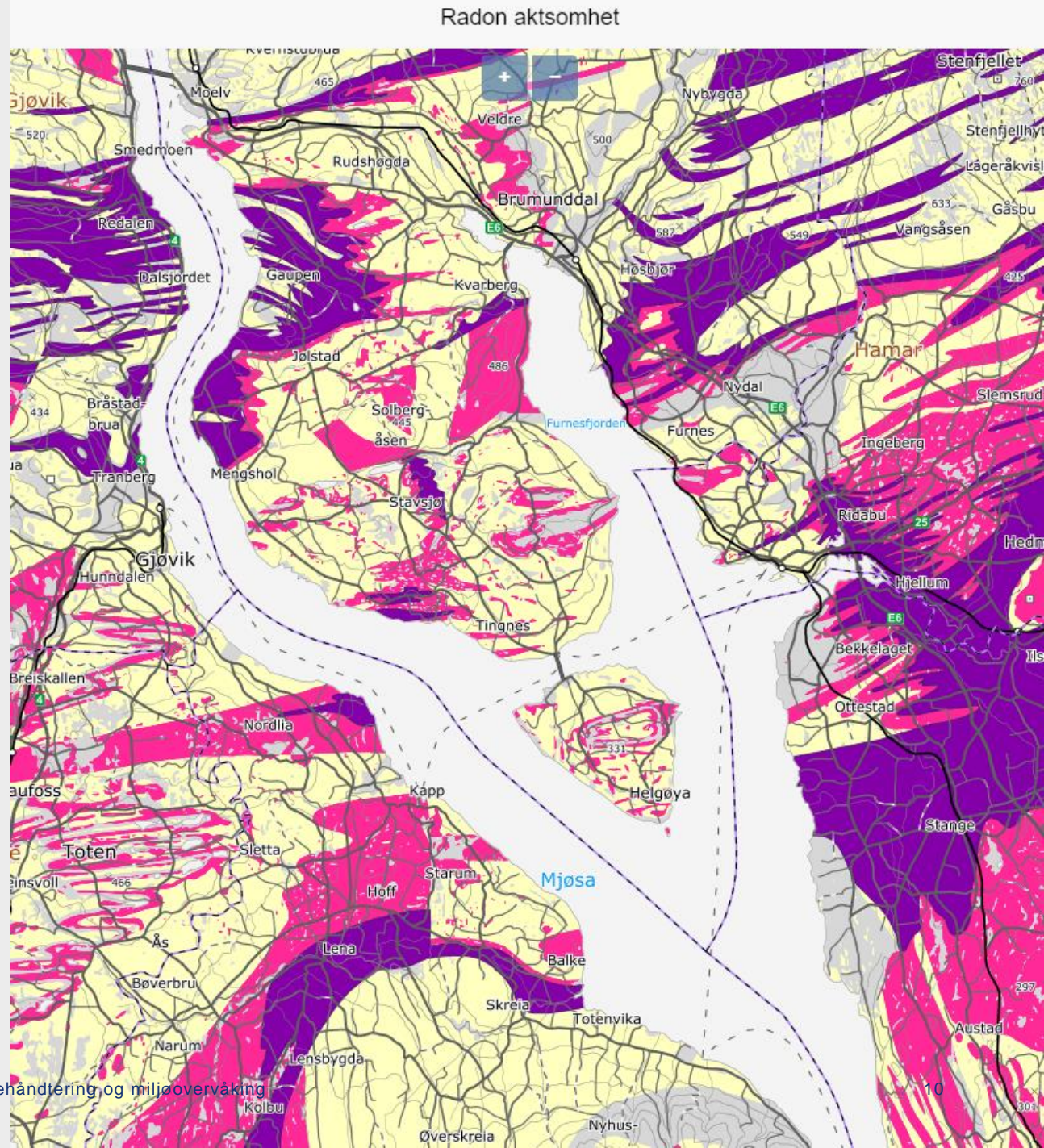
- Viktig detalj i oppdatert veileder
- $AP < 30$ anses ikke å ha potensial for sur avrenning
- Sannsynligvis vil dette «redde» mye stein fra å måtte til spesialdeponi
- Bedre utnyttelse krever likevel egnet formål, samt kontroll på Uran
- NB! Svartskifer har ofte en begrenset mekanisk kvalitet

Miljømyndigheter

- For svartskifer med potensial for sur avrenning gjelder det et «vanlige» hierarkiet.
- Svartskifer uten potensial for sur avrenning er i prinsippet «rent berg med naturlig forhøyet metall-innhold».
- For NORM-masser er det DSA som er miljømyndighet
- Er innholdet av $^{238}\text{U} > 80 \text{ mg/kg}$ (ppm) skal bergarten til deponi for FA ($> 1 \text{ Bq/g U}^{\text{nat}}$)
- Øvre grense på $^{238}\text{U} > 12 \text{ mg/kg}$ (ppm) er satt av DSA for masser rundt bygg for permanent opphold ($0,15 \text{ Bq/g } ^{226}\text{Ra}$)

Håndtering av svartskifermasser

- Etter at man har fått kontroll på utbredelse, type og deponibehov begynner moroa...
- Ha nødvendige tillatelser på plass
- Gjør avtale med godkjent deponi
- Gjør overslag for mengder
- Husk å deklare avfall
- Ha kyndig geolog på plass
- Involver produksjonen

Uttak av svartskifer

- Gjør alltid stedegne vurderinger av bergets beskaffenhet
- Vurder om støv blir et problem (mannskap og maskiner)
- Både sprengning og mekanisk bryting er alternativer
- Følg opp uttaksmengder og sjekk mot evt. graveplan og/eller modell
- Ta supplerende prøver (p -XRF) og kalibrer
- Sett av riktig tid til operasjonen

Miljøovervåking

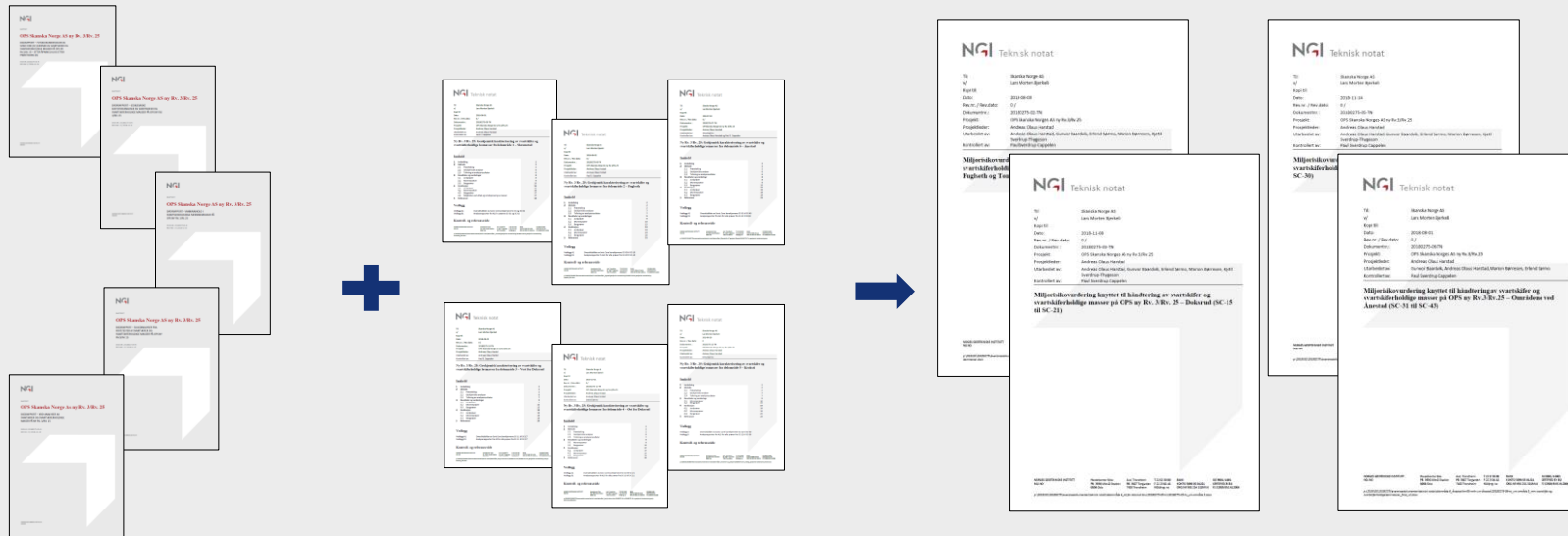
Naturlig bakgrunn

- Miljørisiko og potensiell miljøpåvirkning må sees i sammenheng med naturlig bakgrunnsverdier
- Det er før-situasjon som skal re-etableres etter endt tiltak er ferdigstilt
- Ved behov, ta utvidede forundersøkelser
- Dokumenter og forstå situasjonen knyttet til vannveier og relevante resipienter: før under og etter
- Ha dialog med BH og miljømyndighet

Utvidede forundersøkelser og tiltaksplaner

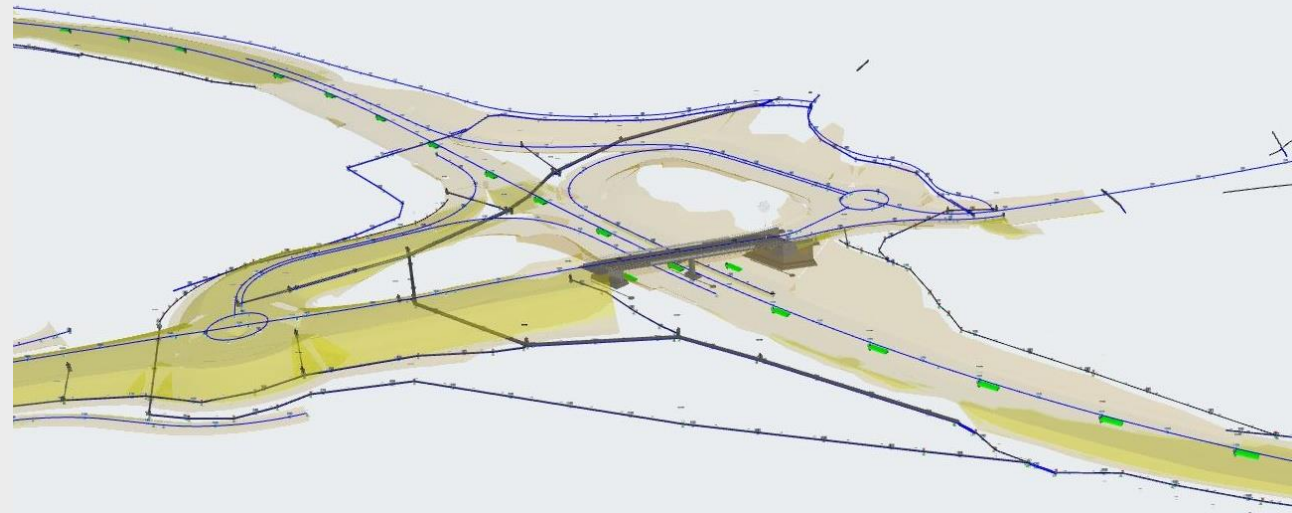
- Hvis tiltaksområdet er stort – del opp i underområder

Vanntransport i produksjonsfase

- Ta kontroll over overflatevann
- Utfør påkrevde målinger inn og ut av tiltaket
- Iverksett tiltak i god tid
- Følg med på værmeldingen

Potensielle miljøutfordringer

- Fri tilgang til luft + rennende vann = kjemisk forvitring → svært sur avrenning med pH 2 til 2,5
- Svartskifer har et høyt innhold av tungmetaller og Uran (40-250 mg/kg)
- Svartskifer i byggegrop – radongass?
- Svært krevende og stoppe kjemiske prosesser etter at de har startet

Mellomlagring

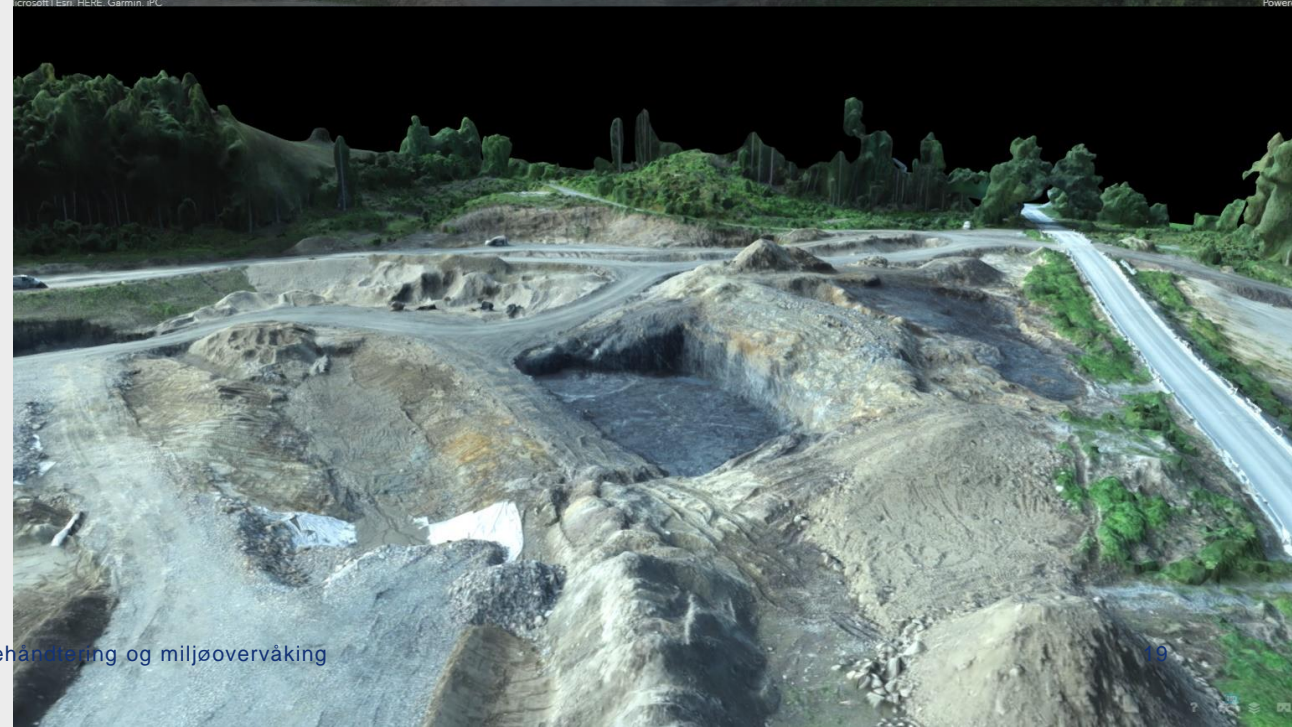
- Mellomlagring bør unngås så langt som mulig
- Mellomlagring i maksimalt 6 mnd etter utgraving (M-2105)
- God logistikk og «ren anleggsplass»
- Ta deg tid
- Ha kontroll på masseregnskapet
- Minimer håndtering og omlasting
- Styr vannet – følg med på været

Oppfølging og dokumentasjon av uttak

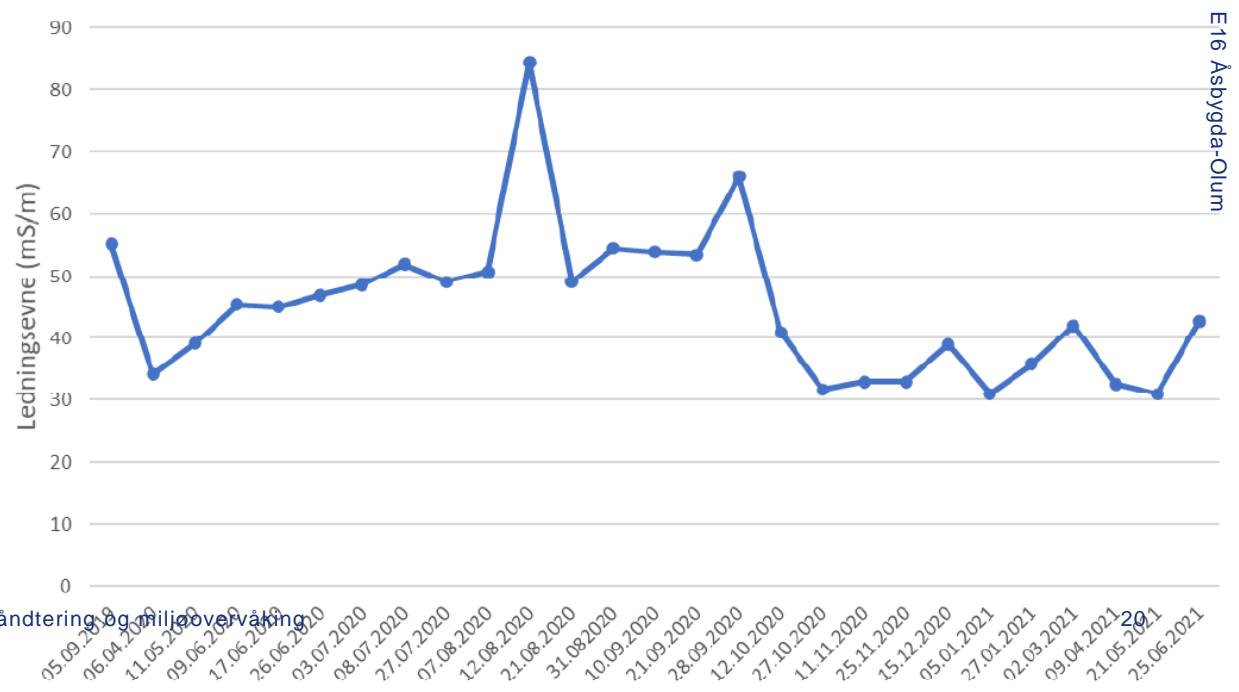
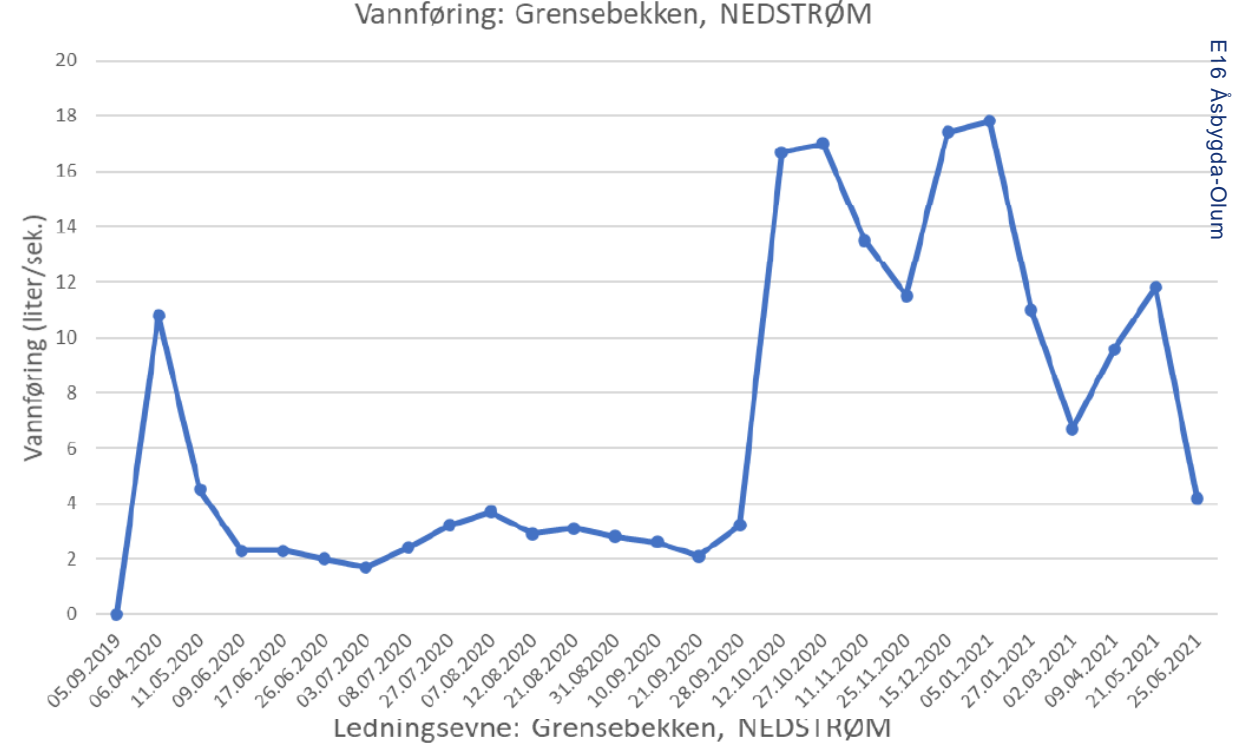
- Utstrakt bruk av sonderboring
- Oppdatert terrengmodell fra drone
- Tett dialog med transportør
- Tett dialog med deponi
- Systematisk prøvetaking og verifisering
- Skille mellom deponipliktige og ikke deponipliktige masser

Oppfølging vann: Før, under og etter

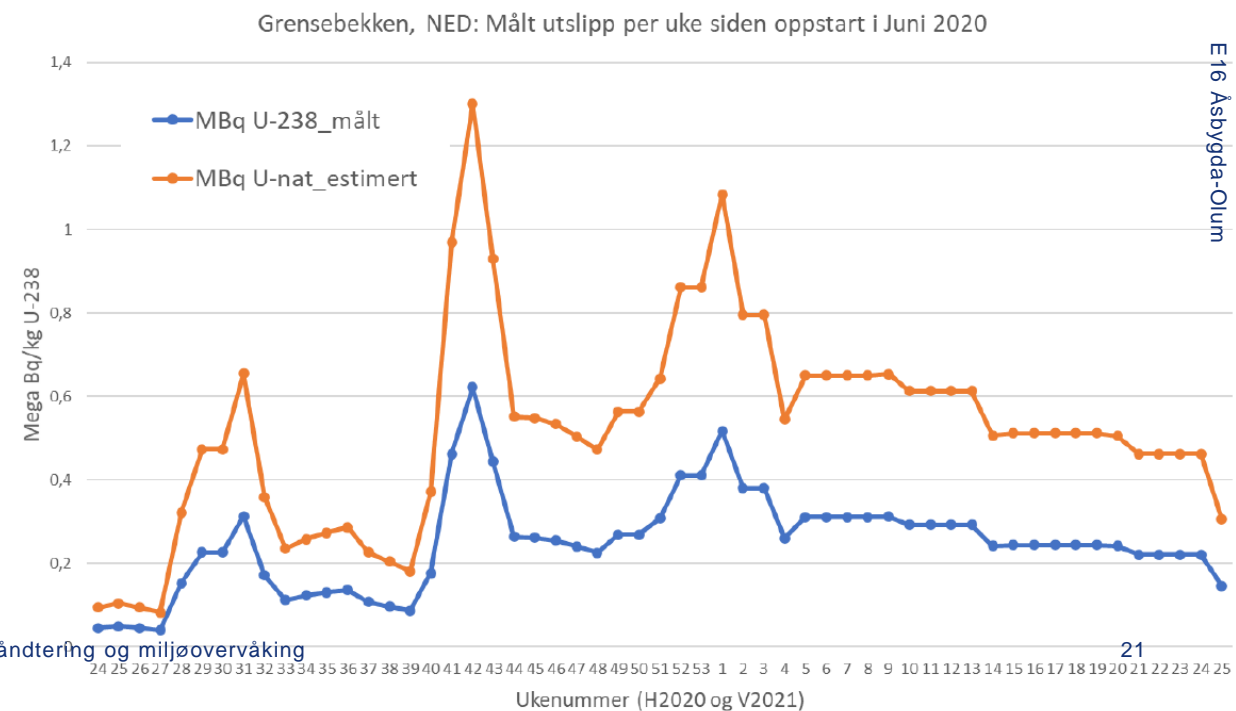
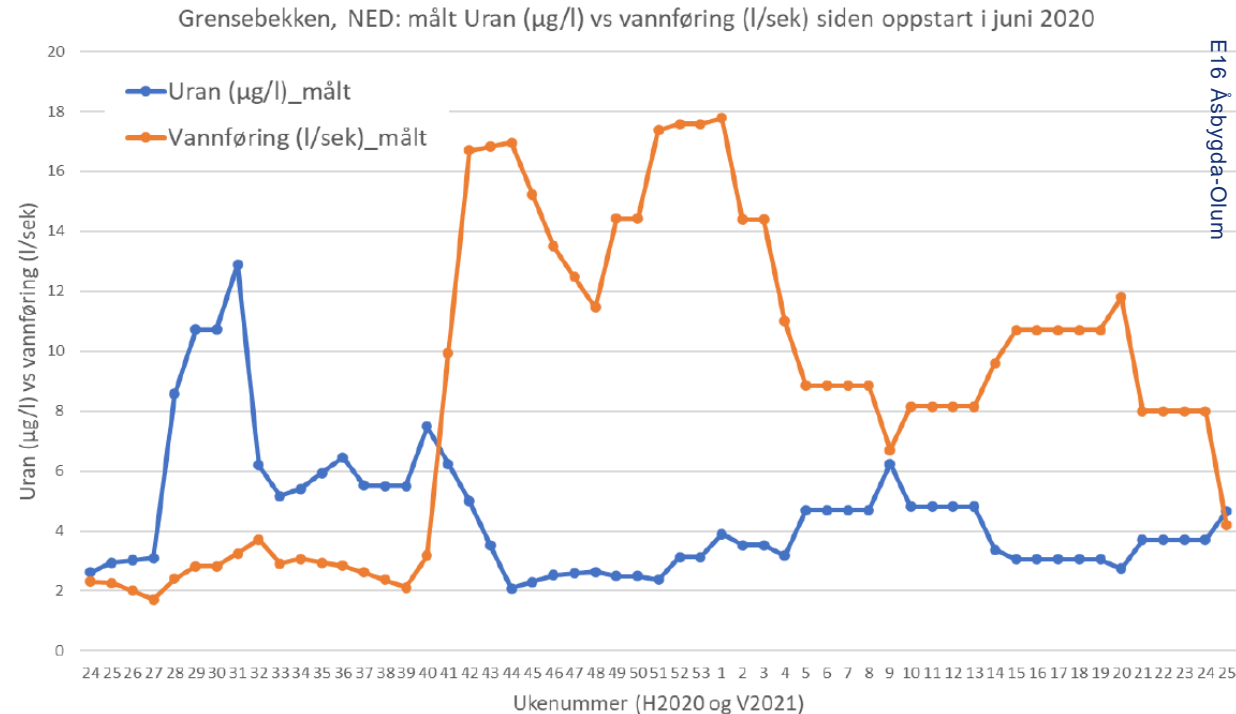
- Referanseprøve fra september 2019
- Vannføring i bekker og terreng varierer naturlig gjennom et kalenderår
- Økt vannføring gir naturlig fortykning
- 66 000 tonn deponipliktig svartskifer tatt ut i løpet av 6 mnd
- Ingen signifikant utlekking av metaller

Rapportering DSA

- Tiltaket fører til forhøyet U i nærmeste bekk
- Krevende og beregne forventet utslipp
- Nøye oppfølging av Uran-utlekking i gjennomgående bekk, opp- og nedstrøms
- Rapportering av akkumulert MBq U^{nat} er krevende
- Årlig rapport + sluttrapport
- Åpen og ærlig dialog

Erfaringer fra E16 Åsbygda-Olum

- Stort og tidlig fokus på uttak av Alunskifer
- Tett og god oppfølging ga resultater (Bærekraft, Miljø, Klimagasser, Økonomi)
- Prosjektets største miljørisiko ble håndtert i tråd med plan og utslippstillatelse
- Ekstra kost til forundersøkelser ga forbedret gjennomføring
- 35 000 tonn mindre svartskifer enn antatt til deponi
- **MEN: svartskifer er krevende i prosjekt**

Gine og gutta har spart 40 millioner: - Tror ikke folk langs veien vil savne 3300 trailerlass

PENGER SPART: Alunskifer er skilt fra friskt berg i E16-traseen. Det sparte Gustav Wannberg og de andre lastebilsjåførene i vegprosjektet for 3.300 turer. Geolog Andreas Harstad og prosjektleder Ole Petter Jensen i Skanska har sammen med byggeleder Gine Løvstad Hegseth i Statens vegvesen har fulgt arbeidet tett.

Veien videre

sfi Senter for forskningsdrevet innovasjon

PROVINCE ASX:PRL
RESOURCES LIMITED

HOME PROJECTS ABOUT US INVESTORS RESPONSIBILITY CONTACT

Skåne

Highlights

- JORC Mineral Resource of 116.9Mt @ 0.39% V2O5 (61.8Mt @ 0.39% V2O5 Indicated and 55Mt @ 0.39% V2O5 Inferred) with less than 2% of the licence explored to date.
- 220km² in the Skåne Province of Southern Sweden
- Potential to host Europe's largest vanadium deposit

Location

- Bedre forstå langsiktig miljørisiko
- («Grønn-skifte ressurs»?)

	Cu	Mn	Mo	Ni	Pb	U	V	Zn
gj.snitt (mg/kg)	81	387	301	227	33	138	1 610	265
gj.snitt (g/tonn)	81	387	301	227	33	138	1 610	265
Total mengde (kg)	5375	25533	19882	14950	2185	9119	106234	17461
Total mengde (tonn)	5,4	25,5	19,9	15,0	2,2	9,1	106,2	17,5

Vår 2020

E16 ÅO, Kistefoss

Høst 2020

E16 ÅO, Kistefoss

Sommer 2021

E16 ÅO, Kistefoss

September 2021

E16 ÅO, Kistefoss

Vi bygger for et bedre samfunn

